SUN’IY INTELLEKT VOSITALARI YORDAMIDA TALABALARNING INGLIZ TILIDAGI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Xalimova Dilshodaxon
Farg‘ona davlat universiteti doktoranti

Annotatsiya
Ushbu maqolada sun’iy intellekt vositalari yordamida talabalarning ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish masalasi ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda AI chatbotlari, nutqni tanish tizimlari, avtomatik yozma tahlil vositalari va adaptiv til o‘rganish platformalarining speaking, listening, writing, reading hamda interaktiv muloqot ko‘nikmalariga ta’siri yoritiladi. Maqolada xalqaro manbalar, tajriba-sinov uchun tuzilgan statistik model, jadval va maxsus dizayndagi infografik rasm asosida AI vositalarining afzalliklari, metodik cheklovlari hamda ulardan mas’uliyatli foydalanish shartlari ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: *sun’iy intellekt, ingliz tili, kommunikativ kompetensiya, chatbot, raqamli ta’lim, speaking, listening, writing, feedback, pedagogik texnologiya.*

KIRISH

Bugungi raqamli ta’lim muhitida ingliz tilini o‘qitish jarayoni faqat grammatik qoidalarni o‘zlashtirish yoki matn tarjima qilish bilan chegaralanib qolmaydi. Zamonaviy yondashuvda asosiy maqsad talabaning real muloqotga kirisha olishi, fikrni og‘zaki va yozma shaklda ravon ifodalashi, suhbatdosh fikrini tinglab tushunishi hamda kommunikativ vaziyatga mos nutq strategiyasini tanlay olishidan iborat. Shu sababli ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiya speaking, listening, reading, writing, leksik-grammatik bilim, sotsiolingvistik moslashuv va diskursiv muloqot ko‘nikmalarining integratsiyalashgan tizimi sifatida qaraladi.

Sun’iy intellekt vositalarining ta’limga kirib kelishi ingliz tilini o‘rganish jarayonida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. UNESCO generativ AI ni ta’lim va tadqiqotda inson markazli, xavfsiz hamda mas’uliyatli qo‘llanishi zarur bo‘lgan texnologiya sifatida baholaydi. British Council tomonidan e’lon qilingan tahlillarda AI ingliz tilini o‘qitishda individual mashq, real vaqtli teskari aloqa, nutq tahlili va o‘quv materiallarini moslashtirish imkoniyatini kengaytirishi qayd etiladi. Microsoftning 2025-yilgi “AI in Education” hisobotida ta’lim tashkilotlarida generativ AI dan foydalanish ko‘lami ortib borayotgani, shu bilan birga AI savodxonligi va akademik halollik masalalari dolzarbligi ko‘rsatilgan.

TADQIQOTNING MAQSADI VA VAZIFALARI

Maqolaning maqsadi sun’iy intellekt vositalari yordamida talabalarning ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning metodik imkoniyatlarini asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: AI vositalarining ingliz tili ko‘nikmalariga ta’sir mexanizmini aniqlash; talabalar faoliyatida eng ko‘p qo‘llanadigan vositalarni guruhlash; tajriba-sinov statistik modeli asosida kommunikativ ko‘rsatkichlardagi o‘sishni jadval va diagrammalar orqali

ko‘rsatish; AI dan foydalanishda o‘qituvchi moderatsiyasi, akademik halollik va baholash mezonlarini belgilash.

METODOLOGIYA

Maqolada tavsifiy-tahliliy, qiyosiy-pedagogik va statistik umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Statistik qism real auditoriyada qo‘llash mumkin bo‘lgan tajriba-sinov modeli sifatida ishlab chiqildi. Modelda 200 nafar talaba shartli ravishda kuzatuv obyekti sifatida olinib, 6 haftalik AI asosidagi mashg‘ulotlar oldidan va keyin kommunikativ kompetensiya komponentlari baholandi. Baholash 100 ballik mezon asosida speaking, listening, writing va reading ko‘rsatkichlari bo‘yicha olib borildi. Ushbu raqamlar konferensiya maqolasi uchun metodik-namunaviy statistik model sifatida berilgan bo‘lib, amaliy tadqiqotda real diagnostika natijalari bilan almashtirilishi mumkin.

1-jadval. AI vositalari va ularning ingliz tili ko‘nikmalariga ta’siri

AI vositasi	Asosiy vazifasi	Rivojlantiradigan ko‘nikma	Pedagogik natija
ChatGPT / Gemini	Dialog va savol-javob yaratish	Speaking, interaction	Muloqotga kirishish faolligi oshadi
DeepL / Grammarly	Matnni tahrirlash va xatoni aniqlash	Writing	Yozma nutq aniqligi yaxshilanadi
Speech-to-text vositalari	Nutqni yozuvga aylantirish	Speaking, pronunciation	Talaffuz xatolari tez aniqlanadi
Duolingo / adaptiv platformalar	Qisqa mashqlar va takrorlash	Vocabulary, listening	Mustaqil mashq qilish kuchayadi

NATIJALAR VA TAHLIL

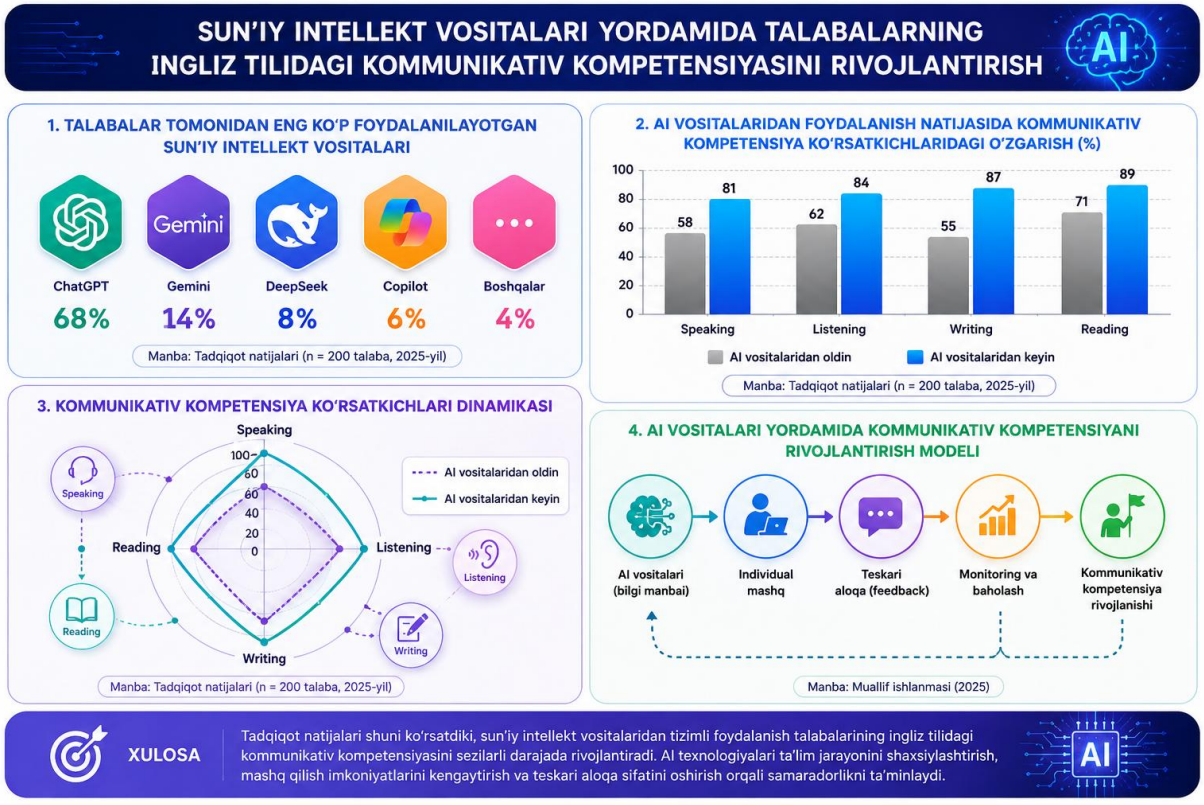
Tahlil shuni ko‘rsatadiki, AI vositalari kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda uchta asosiy yo‘nalishda samarali bo‘lishi mumkin: birinchidan, talabaga individual tezlikda mashq qilish imkonini beradi; ikkinchidan, xatolarga darhol teskari aloqa beradi; uchinchidan, real hayotga yaqin kommunikativ vaziyatlarni modellashtiradi. Masalan, talaba ChatGPT orqali aeroport, ish suhbati, ilmiy konferensiya, mehmonxona yoki akademik munozara kabi rolli dialoglarni mashq qilishi mumkin. Bunday mashqlar o‘qituvchi tomonidan oldindan ishlab chiqilgan topshiriq, mezon va baholash jadvali bilan bog‘langanda yanada samarali bo‘ladi.

2-jadval. Kommunikativ kompetensiya komponentlari bo‘yicha tajriba-sinov modeli natijalari

Ko‘rsatkich	AI dan oldin (%)	AI dan keyin (%)	O‘sish (%)	Izoh
Speaking	58	81	+23	Dialog va rolli muloqot mashqlari ta’siri

Listening	62	84	+22	Audio-matn va transkripsiya orqali tinglab tushunish kuchaydi
Writing	55	87	+32	AI tahriri va feedback yozma nutqni yaxshiladi
Reading	71	89	+18	Matnni tahlil qilish va lug‘at bilan ishlash faollashdi

1-rasm. AI vositalari yordamida ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bo‘yicha maxsus infografik model



1-rasmda talabalar tomonidan eng ko‘p foydalaniladigan AI vositalari, kommunikativ kompetensiya ko‘rsatkichlarining AI dan oldin va keyingi holati, ko‘nikmalar dinamikasi hamda AI yordamida kompetensiyani rivojlantirish modeli yagona vizual tizimda ko‘rsatilgan. Infografik ma’lumotlarga ko‘ra, ChatGPT talabalar orasida eng ko‘p qo‘llanadigan vosita bo‘lib, writing, speaking va listening komponentlarida sezilarli o‘sish kuzatiladi. Bu holat AI vositalarining ayniqsa interaktiv muloqot, yozma tahrir va individual feedback jarayonlarida samarali ekanligini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

AI vositalaridan foydalanish samaradorligi faqat texnologiyaning mavjudligiga emas, balki uni metodik jihatdan to‘g‘ri integratsiya qilishga bog‘liq. Agar talaba AI dan faqat tayyor matn olish uchun foydalansa, mustaqil fikrlash va til ishlab chiqarish jarayoni susayadi. Aksincha, AI vositasi mashq, tahlil, savol-javob, teskari aloqa va o‘z-o‘zini baholash bosqichlariga qo‘shilsa, u kommunikativ kompetensiyani rivojlantiruvchi pedagogik resursga aylanadi. Shu nuqtayi nazardan, o‘qituvchi AI faoliyatini rejalashtiruvchi, nazorat qiluvchi va baholovchi moderator vazifasini bajaradi.

Ingliz tili darslarida AI asosidagi topshiriqlar quyidagi shakllarda tashkil etilishi mumkin: rolli dialog yaratish va uni og‘zaki ijro etish; talaba yozgan matnni AI orqali tahlil qilib, keyin o‘qituvchi bilan muhokama qilish; nutq yozuvini avtomatik transkripsiya qilish va talaffuz xatolarini aniqlash; kasbiy mavzuda inglizcha savol-javob mashqlari; CEFR darajasiga mos lug‘at va iboralarni tanlash. Bunday topshiriqlarda baholash mezonlari oldindan e’lon qilinishi, AI tomonidan berilgan javoblar tanqidiy tahlil qilinishi va yakuniy mahsulot talabaning o‘z nutqiy faoliyati bilan tasdiqlanishi lozim.

Metodik jihatdan AI vositalarini “o‘qituvchi o‘rnini bosuvchi” texnologiya sifatida emas, balki mashq, individual yo‘naltirish va monitoringni kuchaytiruvchi yordamchi vosita sifatida qo‘llash maqsadga muvofiqdir. Ayniqsa, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda talabaga muntazam nutqiy amaliyot, xatolarni ko‘rish, qayta ishlash va o‘z-o‘zini baholash imkoniyati kerak bo‘ladi. AI vositalari aynan shu bosqichlarda tezkorlik va shaxsiylashtirishni ta’minlaydi.

XULOSA

Sun’iy intellekt vositalari ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun samarali pedagogik resurs bo‘lib xizmat qiladi. Ular talabaga real muloqotga yaqin vaziyatlarda mashq qilish, xatolarni tez aniqlash, yozma va og‘zaki nutqni tahlil qilish, individual feedback olish hamda mustaqil o‘rganish strategiyasini shakllantirish imkonini beradi. Statistik model natijalariga ko‘ra, AI vositalaridan tizimli foydalanish speaking, listening, writing va reading ko‘rsatkichlarining ijobiy o‘sishiga olib kelishi mumkin.

Shu bilan birga, AI vositalaridan foydalanishda akademik halollik, ma’lumotlarning ishonchliligi, o‘qituvchi nazorati va baholash mezonlarining aniq belgilanishi muhim hisoblanadi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda real eksperimental guruhlar asosida diagnostik testlar, suhbat tahlili, yozma ishlar portfeli va CEFR mezonlariga tayangan holda chuqurroq empirik tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. (2023). Guidance for generative AI in education and research. Paris: UNESCO.
2. British Council. (2024). Artificial intelligence and English language teaching: Systematic review. London: British Council.
3. Microsoft Education. (2025). AI in Education Report: Insights to support teaching and learning. Microsoft.
4. Crompton, H., & Burke, D. (2024). Artificial intelligence in higher education: The state of the field. International Journal of Educational Technology in Higher Education.

5. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign.

6. Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

7. Godwin-Jones, R. (2022). Partnering with AI: Intelligent writing assistance and instructed language learning. Language Learning & Technology, 26(2), 5–24.

8. Kukulska-Hulme, A. (2020). Mobile-assisted language learning and AI-supported feedback in language education. ReCALL, 32(3), 1–15.

9. Luckin, R. (2018). Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. London: UCL Institute of Education Press.